

© 1997, Annette Lorentsen

Tysk grammatik som fjern- & selvstudium. En studiebog

Publications of the Department of Languages and Intercultural Studies,
Aalborg University, Vol. 20, 1997

ISBN 87-7307-594-9

ISSN 0903-8802

Udgivet af:

Institut for Sprog og Internationale Kulturstudier

Aalborg Universitet

Kroghstræde 3

9220 Aalborg Ø

Distribution:

Aalborg Universitetsforlag

Badehus vej 16

9000 Aalborg

Tlf. 98130915

Fax 98134915

Layout: Ulla Burskov

Trykt 1997 på Centertrykkeriet, Aalborg Universitet

Indhold

Forord.....	5
Indledning	7
Kapitel 1 - Forståelsesspørgsmål	9
1. Forståelsesspørgsmål til: <i>Grammatisk analyse</i>	9
2. Forståelsesspørgsmål til: <i>Verbalformer</i>	13
3. Forståelsesspørgsmål til: <i>Konjunktiv</i>	16
4. Forståelsesspørgsmål til: <i>Ordstilling</i>	19
5. Forståelsesspørgsmål til: <i>Kasus</i>	26
Kapitel 2 - Kommentarer til forståelsesspørgsmålene.....	33
1. Kommentarer til: <i>Grammatisk analyse</i>	33
2. Kommentarer til: <i>Verbalformer</i>	45
3. Kommentarer til: <i>Konjunktiv</i>	61
4. Kommentarer til: <i>Ordstilling</i>	76
5. Kommentarer til: <i>Kasus</i>	114
Kapitel 3 - Øvelser	147
1. Øvelser til: <i>Grammatisk analyse</i>	147
2. Øvelser til: <i>Verbalformer</i>	147
3. Øvelser til: <i>Konjunktiv</i>	149
4. Øvelser til: <i>Ordstilling</i>	152
5. Øvelser til: <i>Kasus</i>	154
Kapitel 4 - Opgaver	156
1. Opgaver til: <i>Grammatisk analyse</i>	156
2. Opgaver til: <i>Verbalformer</i>	157
3. Opgaver til: <i>Konjunktiv</i>	157
4. Opgaver til: <i>Ordstilling</i>	158
5. Opgaver til: <i>Kasus</i>	158
Referencer	160
Bilag	163

Forord

Tysk grammatik som fjern- & selvstudium er, som titelbladet siger, en studiebog. Med den betegnelse angives, at formålet med bogen er at stille et materiale til rådighed for studerende, som kan bruges fleksibelt af den enkelte i overensstemmelse med dennes studiebehov.

Bogen er for det første tænkt anvendt til støtte i selvstændige studier af tysk grammatik på lidt højere niveau - enten for deltagerne i organiserede fjernstudieforløb med grammatik på programmet, eller for voksne, der individuelt sætter sig nogle mål og som enkeltpersoner forsøger selv at nå disse mål via selvstudier af diverse grammatikker, lærebøger o.l.

For det andet er bogen ment som et hjælpemiddel til opøvelse og check af selvstændig forståelse af grammatiske emner, som er gennemgået i et ordinært grammatikundervisningsforløb på lidt højere niveau på en hvilken som helst uddannelsesinstitution.

Endelig kan bogen med fordel bruges som repetitionsstøtte i forbindelse med eksamenslæsning om grammatik på lidt højere niveau.

Bogen er emneopdelt, idet det grammatiske univers, som den beskæftiger sig med, inddeles i 5 overordnede emner:

- Grammatisk analyse
- Verbalformer
- Konjunktiv
- Ordstilling
- Kasus

Disse emner er selvfølgelig ikke en udtømmende behandling af tysk grammatik, idet morfologi f.eks. spiller en ganske lille rolle. Der er foretaget et udvalg, en prioritering og en vinkling af stoffet, som tager udgangspunkt i, hvem bogen henvender sig til. Bogen går ud fra, at læseren allerede behersker de elementære grammatiske regler (som typisk er af morfologisk karakter), og den

beskæftiger sig i stedet med problemstillinger af forståelsesmæssig karakter, der ligger over det elementære niveau.

Studiebogen kan anvendes sammen med et hvilket som helst materiale, der omhandler bogens emner. Der er imidlertid en direkte korrespondance mellem studie bogens fem emner og fem af forfatteren udgivne grammatiske fremstillinger af de tilsvarende emner. Disse fem grammatiske fremstillinger omtales her som *Grundbogen*. De fem grundbøger er:

Annette Lorentsen, *Grammatisk analyse på tysk*. Aalborg Universitetsforlag 1997.

Annette Lorentsen, 1996. *Verbalformer på tysk*. Aalborg Universitetsforlag.

Annette Lorentsen, 1997¹. *Der Gebrauch des Konjunktivs im Deutschen*.

Aalborg Universitetsforlag.

Annette Lorentsen, 1995. *Ordstilling på tysk*. Aalborg Universitetsforlag.

Annette Lorentsen, 1995. *Kasusbrug på tysk*. Aalborg Universitetsforlag.

Der rettes en stor tak til uddannelseskonsulent Bodil Brander Christensen, leder af kontoret for Åben Uddannelse på Aalborg Universitet, for hendes pædagogiske inspiration i forbindelse med udviklingen af materialer til nye målgrupper og nye studieformer på universitetsniveau. Ekstern lektor og forskningsassistent Preben Späth skal have mange tak for sin gennemlæsning af bogens eksempelsætninger. Desuden tak til ekstern lektor Mette Klyvø for at have stillet sine konjunktivøvelser til rådighed i forbindelse med udarbejdelsen af denne studie bogs øvelsesdel. Endelig skal kontorfuldmægtig Ulla Burskov, der har sat bogen op, have mange tak for sin store arbejdsindsats, på én gang præget af en behagelig fleksibilitet og af en ihærdig stædighed for at nå et så godt resultat som muligt.

Annette Lorentsen

Aalborg, august 1997

¹ Forfatteren har tidligere udgivet en fremstilling af tysk konjunktiv skrevet på dansk: Annette Lorentsen, *Konjunktivbrug på tysk*. Aalborg Universitetsforlag 1995. Denne fremstilling kan også uden problemer anvendes som grundbog. Fremstillingen på tysk er imidlertid ikke kun en oversættelse af den danske fremstilling. Forfatteren har samtidig nybearbejdet stoffet, hvilket bl.a. har resulteret i, at nyere udgaver af de behandlede grammatikker samt senere udkomne grammatikker (f.eks. Duden Grammatik 1984, Helbig & Buscha 1994 samt Lauridsen & Poulsen 1995) er inddraget i fremstillingen.

Indledning

Denne studiebog er, som der er redegjort for i forordet, primært tænkt som støtte i voksnes fjernstudier eller selvstudier inden for tysk grammatik. Den kan dog også med fordel enten integreres i eller bruges sideløbende med traditionel klasserumsundervisning i tysk grammatik - både i forhold til selve undervisningen og i forhold til repetition af stoffet i forbindelse med eksamen.

Den indlæring, som studiebogen her lægger op til, kan betegnes som en forståelsesorienteret grammatikindlæring. Der sigtes ikke primært mod det, som de fleste forbinder med grammatikindlæring på lavere niveau, nemlig udenadslæren, remser, regler med uforklarlige undtagelser o.l. Det primære mål er derimod at opnå en dybere indsigt i og forståelse af grammatisk terminologi og grammatiske sammenhænge hos den enkelte studerende. De elementære regler forudsættes bekendte.

En sådan sammenhængende forståelse af et grammatisk stof bør imidlertid selvfølgelig ikke ses isoleret fra praktisk sprogbrug, og det sker da heller ikke. Dels indgår der i opgaver, som de studerende tilbydes at lave, analyser af autentiske tyske tekster, hvor den enkeltes evne til at anvende den opnåede indsigt på konkret sprogbrug opøves og trænes, dels formuleres i studiebogen deciderede praktiske øvelser inden for de enkelte grammatiske emner, og endelig spiller de i studiebogen introducerede aktiviteter sammen med andre praktisk orienterede aktiviteter, som enhver tyskstuderende også laver - blot i anden sammenhæng - såsom oversættelse, version o.l., hvor grammatisk korrekthed trænes massivt gennem praktiske opgaver.

Studiebogen her består af fire elementer: forståelsesspørgsmål, kommentarer til disse, øvelser og opgaver.

Forståelsesspørgsmålene tænkes brugt af den enkelte studerende under eller umiddelbart efter læsningen af det tilsvarende grammatiske stof. Efter den enkeltes besvarelse af spørgsmålene, er der mulighed for at konsultere de tilsvarende kommentarer for at sammenholde ens egen besvarelse hermed. Disse to aktiviteter støtter individets detailforståelse af det læste stof.

Men det er jo som nævnt ikke nok at forstå grammatikken, man skal også kunne anvende den aktivt, og man skal i mange tilfælde også kunne formidle den til andre. Derfor er der også mulighed for efter at have arbejdet med forståelsesspørgsmålene at lave nogle øvelser til underpunkter under hvert emne. Udbyttet af at arbejde med disse øvelser bliver størst, hvis aktiviteten foregår i grupper, og hvis der er mulighed for at få en lærer til at kommentere gruppens produkter. Grunden hertil er for det første, at man efter at have arbejdet med stoffet individuelt i læsefasen i et gruppearbejde i højere grad tvinges til at formulere og argumentere for egne løsninger, når man sammen med andre skal blive enige om én fælles løsning. For det andet giver tilstedeværelsen af en lærer i denne fase mulighed for at vurdere de studerendes aktuelle beherskelse af stoffet og for at vejlede dem omkring, hvad de skal gøre, dersom niveauet ikke bedømmes som tilfredsstillende.

Er der ikke mulighed for at inddrage en lærer i øvelsesforløbet, bør man nok anskaffe sig en decideret øvebog til tysk grammatik indeholdende både øvelser og løsningsforslag. En sådan kan selvfølgelig også anvendes sideløbende med de her angivne øvelser, idet den, netop fordi den indeholder både øvelser og løsninger, kan anvendes fleksibelt af den enkelte studerende efter behov. Der findes et antal af sådanne øvebøger. Anbefales kan følgende:

Hall, Karin & Scheiner, Barbara, 1995. *Übungsgrammatik Deutsch als Fremdsprache für Fortgeschrittene*. Verlag flir Deutsch. Ismaning.

Lösungsschlüssel zur Übungsgrammatik Deutsch als Fremdsprache für Fortgeschrittene, 1995. Verlag flir Deutsch. Ismaning.

Sidste aktivitet, der tilbydes i bogen, er besvarelse af større opgaver til de enkelte emner. Opgaverne er formuleret, så at de hver gang er en kombination af et teoretisk spørgsmål og en kommentering af en nutidig tysk tekst i forhold til opgavens teoretiske spørgsmål. Også her øges udbyttet af aktiviteten, hvis den sker i grupper med inddragelse af en lærer til at korrigere, kommentere og vejlede. Besvarelsen af disse større opgaver træner formulerings- og argumentationsevne i forhold til et afrundet grammatisk emne og giver den/de studerende lejlighed til at vise dels helhedsforståelse af stoffet, dels evne til at inddrage autentisk tysk sprogbrug til støtte for og eksemplificering af ens egen fremstilling af et stofområde.

Kapitel 1

Forståelsesspørgsmål

1. FORSTÅELSESPØRGSMÅL TIL: *GRAMMATISK ANALYSE*

Der er formuleret 38 spørgsmål til emnet *Grammatisk analyse*. I parentes angives det afsnit i den foreslåede grundbog, som pågældende spørgsmål relaterer sig til. For emnet *Grammatisk analyse* er grundbogen: Lorentsen, Annette, *Grammatisk analyse på tysk*. Aalborg Universitetsforlag 1997. Spørgsmålene opdeles i A - C på følgende måde:

- A. Generelle spørgsmål om grammatisk analyse (grundbogens *Indledning*)
- B. Spørgsmål om de forskellige sætningsbegreber (grundbogens *afsnit 2.1.*)
- C. Spørgsmål om de forskellige sætningsled (grundbogens *afsnit 2.2.*)

Kommentarer til spørgsmålene findes på side 33ff. Øvelser og opgaver til grammatisk analyse findes på side 147 og side 156.

A. Generelle spørgsmål til grammatisk analyse

- 1.1. Gør rede for, hvad det betyder at lave en grammatisk analyse, og hvorved den adskiller sig fra andre analyser.
- 1.2. Gør rede for, hvilke informationer man får gennem grammatiske analyser, samt hvad man skal bruge disse informationer til, d.v.s. hvorfor man laver grammatiske analyser.

B. Spørgsmål om de forskellige sætningsbegreber

- 1.3. Hvad mener man med helsætning?
- 1.4. Kan der stå mere end én helsætning mellem to punktummer? Hvis ja, lav da et par eksempler, der viser dette.

- 1.5. Hvad mener man med hovedsætning?
- 1.6. Lav et par eksempler, der viser, at hoved- og ledsætning ikke er det samme.
- 1.7. Hvad mener man med ledsætning? Giv et eksempel på en ledsætning.
- 1.8. Hvad indleder en ledsætning? Giv et eksempel på de forskellige typer.
- 1.9. Hvad slags sætning er følgende:*er hat es getan.*
- 1.10. Hvis du (med rette) var i tvivl om, hvad du skulle svare på spørgsmål 9, så gør rede for, hvilke yderligere oplysninger, du skulle have haft for at kunne besvare spørgsmålet.
- 1.11. Hvad slags sætning er følgende:*Hat er es getan...*
- 1.12. Hvis du (med rette) var i tvivl om, hvad du skulle svare på spørgsmål 11, så gør rede for, hvilke yderligere oplysninger, du skulle have haft for at kunne besvare spørgsmålet.

C. Spørgsmål om de forskellige sætningsled

- 1.13. Hvilke typer sætningsled arbejder man med i en grammatisk analyse? Forklar, hvad der karakteriserer den enkelte type.
- 1.14. Hvilke af disse kan der være flere af i én sætning? Hvilke kan der altid kun være ét af i en sætning?
- 1.15. Streg verballeddet ind i følgende sætninger og forklar, hvad det er der optræder som verballeddet:

Er hatte es tun können
Sie wird ihn,fragen müssen
Er ist eben angekommen
Das wurde nicht erwähnt
Hör ihm zu
Wir müssen sie aufsuchen
Er ist noch jung
Ich habe sie zu finden versucht
Gestimmt hat es nicht
Er hatte den Motor in Gang gesetzt
Wir haben oft Karten gespielt
- 1.16. Streg subjektet ind i følgende sætninger og forklar, hvad det er der optræder som subjektet:

*Die Kinder kamen nicht, sie waren zu müde
Dass er mich kennt, ist allgemein bekannt
Es ist nicht nötig, alles zu verstehen
Bücher lesen ist ein Vergnügen
(Ich kenne niemanden), der mehr weiß als er
(Der Junge), den zu erwähnen verboten ist, (lebt seit Jahren allein)*

- 1.17. Hvad sker der med en sætnings subjekt, når sætningen laves om til passiv? Vis dette med et par eksempler.
- 1.18. Hvordan definerer man et akkusativobjekt?
- 1.19. Hvordan kan man kende forskel på et akkusativobjekt og andre led, der også står i akkusativ, henholdsvis objektsprædikat i akkusativ og akkusativ som adverbialled?
- 1.20. Lav et par eksempler på hver af de tre slags akkusativer nævnt i spørgsml 19.
- 1.21. Hvad sker der med et akkusativobjekt, når en sætning laves om til passiv? Vis det med et eksempel.
- 1.22. Hvilke andre objekter kan stå i samme sætning som (d.v.s. ved siden af) et akkusativobjekt? Giv et eksempel på hver type, du nævner.
- 1.23. Hvad sker der, når sådanne sætninger med flere objekter laves om til passiv? Vis det ved konkret at lave dine eksempelsætninger fra spørgsmål 22 om til passiv.
- 1.24. Nævn uden at kigge i en grammatik ca. ti helt almindelige verber, der tager dativobjekt (ikke akkusativ + dativ, men dativobjekt alene). Lav en sætning med hvert verbum.
- 1.25. Hvordan forholder sådanne sætninger sig til at blive lavet om til passiv? Kan de laves om til passiv? Hvad sker der, hvis/når man laver dem om til passiv? Vis det ved konkret at lave dine egne sætninger fra spørgsmål 24 om til passiv.
- 1.26. Nævn uden at kigge i en grammatik tre til fire helt almindelige verber, der tager genitivobjekt (uden noget andet objekt ved siden af). Lav en sætning med hvert af verberne.
- 1.27. Hvordan forholder sådanne sætninger sig til at blive lavet om til passiv?
- 1.28. Hvilke slags prædikativer har man? Nævnt mindst ét eksempel på hver slags.

1.29. Hvordan kan man vide, om det er et objekt eller et prædikat, man har fundet i sin grammatiske analyse?

1.30. Streg prædikatet ind i følgende sætninger og forklar, hvad det er der (normalt) optræder som prædikat:

Er ist mein Traumheld

Sein Wunsch war, mich mal besuchen zu können

Ich bin bereit, ihm zu helfen

Er lässt mich kalt

Ich lasse ihn warten

Meine Hoffnung war, dass er mich aufsuchen würde

1.31. Adverbialled er der mange af - hvordan kan de grupperes, så at de er til at overskue? Hvilke kriterier bruger du til at gruppere dem efter?

1.32. Hvad er forskellen på at angive, at noget er et adverbialled, og at noget er en præpositionsforbindelse?

1.33. Streg adverbialledene ind i følgende sætninger og forklar, hvad det er der (normalt) står som adverbialled:

Ich komme bald hierher

Als ich ihn sah, blickte er weg

Ich helfe ihm aufräumen

Sie geht nach Hause, um mit ihm zu sprechen

Nichts spricht dafür, ihn anklagen zu müssen

1.34. Hvad er forskellen på sideordning (paratakse) og underordning (hypotakse)?

1.35. En præpositionsforbindelse kan optræde på forskellige måder i en sætning - hvilke? Du kan bruge følgende sætninger til at blive inspireret af:

Ich bin müde vom Lesen

Er mag alle Kinder in seiner Familie

Du gehörst ins Bett

1.36. Hvad mener man med, at et ord er henholdsvis afledt eller sammensat? Giv et par eksempler på hver type.

1.37. Hvad mener man med stammen i et ord? Hvad er stammen i ordet: Kinderschuhe?

1.38. Hvad er forskellen på et ord og et morfem?

2. FORSTÅELSESPØRGSMÅL TIL: *VERBALFORMER*

Der er formuleret 36 spørgsmål til emnet *Verbalformer*. I parentes angives det afsnit i den foreslåede grundbog, som pågældende spørgsmål relaterer sig til. For emnet *Verbalformer* er grundbogen: Lorentsen, Annette, *Verbalformer på tysk*. Aalborg Universitetsforlag 1996. Spørgsmålene opdeles i A - D på følgende måde:

- A. Generelle spørgsmål om det tyske verbum (grundbogens *Indledning*)
- B. Spørgsmål om de sammensatte verbalformer på tysk (grundbogens *Kapitel 1*)
- C. Spørgsmål om infinitiven på tysk (grundbogens *Kapitel 2*)
- D. Spørgsmål om participierne på tysk (grundbogens *Kapitel 3*)

Kommentarer til spørgsmålene findes på side 45ff. Øvelser og opgaver til verbalformer findes på henholdsvis side 147ff og side 157.

A. Generelle spørgsmål om det tyske verbum

- 2.1. Hvad er det, man angiver, når man siger, at et givet ord er et verbum?
- 2.2. Hvilke karakteristika har verber på tysk i forhold til andre ord, d.v.s. hvad kendetegner tyske verber, og hvorved adskiller de sig fra andre tyske ord?
- 2.3. Hvad mener man med finitte, henholdsvis infinitte verbalformer?
- 2.4. Hvad mener man med simple, henholdsvis sammensatte verbalformer?

B. Spørgsmål om de sammensatte verbalformer på tysk

- 2.5. Hvad betyder 'sammensat', og hvilke andre begreber kan man bruge i stedet for betegnelsen 'sammensat'?
- 2.6. Hvad betyder 'hovedverbum'? Hvad betyder 'hjelpeverbum'? Og hvilke verber kan være henholdsvis hoved- og hjelpeverbum?
- 2.7. Giv en oversigt over de mulige finitte sammensatte verbalformer på tysk. Forklar, hvad du mener med de enkelte former.
- 2.8. Hvilke finitte sammensatte verbalformer findes i teksten opført som bilag 1?
- 2.9. Hvordan danner man de enkelte finitte sammensatte verbalformer på tysk og de tilsvarende på dansk: